

Mahidol University

Wisdom of the Land

ครอบครัวแม่เดี่ยว การเป็นชายขอบ และความไม่เป็นธรรมในสังคม

โดย

กมลชนก ขำสุวรรณ

บูรเทพ โชคธนานุกูล

สถาบันวิจัยประชากรและสังคม

มหาวิทยาลัยมหิดล

Mahidol
University
Wisdom of the Land

ความสำคัญของปัญหา

- ☀️ สภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง ขนาด รูปแบบ สภาพะการดำเนินชีวิต และสัมพันธภาพของครอบครัวไทย
- ☀️ ครอบครัวเดี่ยวที่ประกอบด้วยพ่อ แม่ ลูก มีมากขึ้น
- ☀️ ครอบครัวขยาย ที่ประกอบด้วยพ่อ แม่ ลูก ปู่ย่า ตายาย และญาติพี่น้อง มีจำนวนลดลง
- ☀️ ครอบครัวรูปแบบอื่นๆ เช่น ครอบครัวที่คนเพศเดียวกันแต่งงานกัน เริ่มปรากฏในสังคมด้วยเช่นกัน
- ☀️ ครอบครัวที่มีพ่อ หรือแม่อยู่กับลูกตามลำพัง เนื่องจากการหย่าร้าง แยกกันอยู่ มีมากขึ้น
- ☀️ รูปแบบความสัมพันธ์ต่างๆ ที่ไม่ต้องการผูกมัด เช่น การอยู่อาศัยก่อนแต่งงาน การอยู่ร่วมกันโดยไม่จดทะเบียนสมรส มีสัดส่วนสูงขึ้น

การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าสัมพันธภาพของครอบครัวไทย
มีแนวโน้มเปลี่ยนแปลงไป

ความสำคัญของปัญหา

☀️ สภาพการณ์ดังกล่าว ส่งผลให้ครอบครัวเหล่านี้ กำลังถูกสังคม และนโยบายภาครัฐผลักดันเข้าสู่กระบวนการทำให้เป็นชายขอบ ซึ่งส่งผลกระทบต่อวิถีการดำเนินชีวิตของสมาชิกในครอบครัว และนับวันจะยิ่งทวีความรุนแรงจนเกิดเป็นช่องว่างทางสังคม ชนชั้น และสร้างความเป็นธรรมในสังคมไทย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษากระบวนการถูกทำให้เป็นชายขอบของครอบครัวแม่เดี่ยว
2. เพื่อศึกษาความไม่เป็นธรรมที่เกิดกับครอบครัวแม่เดี่ยว
3. เพื่อศึกษาแนวทางในการกำหนดนโยบายสาธารณะที่เป็นธรรม และเหมาะสมกับความต้องการของครอบครัวแม่เดี่ยว

วิธีการศึกษา

☀ การศึกษานี้ใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ ทำการเก็บข้อมูลในเขตกรุงเทพมหานครและนครปฐม โดยการสัมภาษณ์ระดับลึกแม่เดี่ยวที่สมัครใจเข้าร่วมโครงการ จำนวน 11 คน และผู้ปฏิบัติงานในหน่วยงานภาครัฐ ทั้งในระดับส่วนกลางและท้องถิ่น รวมทั้งหน่วยงานเอกชนที่เกี่ยวข้อง

ผลการศึกษา

แม่เดี่ยว 3 ประเภท

- ☀ กลุ่มที่เปราะบาง จำนวน 7 กรณี
- ☀ กลุ่มที่เข้มแข็ง จำนวน 3 กรณี
- ☀ แม่เด็วนักสู้ จำนวน 1 กรณี

☀ **แม่เดี่ยวเปราะบาง** หมายถึง กลุ่มแม่เดี่ยวที่เผชิญกับปัญหาด้านเศรษฐกิจเป็นปัญหาหลัก

แม่เดี่ยวเปราะบาง (ต่อ)

- ☀ ต้องแบ่งเวลาในการเลี้ยงดูลูก และการทำงาน ทำให้โอกาสที่จะเข้าสู่การจ้างงานในระบบที่มีค่าจ้างสูงเป็นไปได้น้อย
- ☀ เครือญาติที่จะให้การเกื้อหนุน ต่างฝ่ายต่างดิ้นรนทำมาหากิน จึงช่วยเหลือได้น้อย
- ☀ ส่วนใหญ่ อยู่กินกันโดยไม่ผ่านการแต่งงาน ทำให้ไม่สามารถเรียกร้องให้ฝ่ายชายส่งค่าเลี้ยงดูได้ ต้องประสพกับความยากจน ส่งผลถึงความอยู่ดีมีสุขของครัวเรือน

ผลการศึกษา

แม่เดี่ยวเข้มแข็ง

☺ หมายถึง กลุ่มแม่เดี่ยวที่มีความสามารถในตัวเอง เข้มแข็ง ไม่ผูกติดกับความเชื่อที่ว่าผู้ชายเป็นผู้หาเลี้ยงหลักของครอบครัว

☺ มีเครือข่ายที่เกื้อหนุนเรื่องการดูแลลูก จึงใช้เวลาไปจัดการกับเรื่องเศรษฐกิจได้

☺ ทำให้ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจเป็นเรื่องรองเมื่อนำมาเปรียบเทียบกับอิสระภาพที่ได้รับหลังแยกทางกัน เนื่องจากตอนที่อยู่ด้วยกันก็ไม่ได้ช่วยเหลืออะไร

แม่เดี่ยวนักสู้

☺ หมายถึง แม่เดี่ยวที่รวมกลุ่มของครอบครัว พ่อ-แม่เดี่ยวที่มีปัญหาคล้ายคลึงกัน ตั้งกองทุนช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

☺ มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เกี่ยวกับการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นกับครอบครัวพ่อ-แม่เดี่ยว ให้สามารถจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นได้

☺ สร้างแกนนำแม่เดี่ยวจนเกิดเป็นเครือข่ายครอบครัวเลี้ยงเดี่ยวขึ้น โดยไม่หวังพึ่งพาบริการจากภาครัฐ เนื่องจากตอบสนองความต้องการได้น้อย

กระบวนการทำให้เป็นชายขอบ

1. ความไม่เท่าเทียมระหว่างเพศ

☺ ทั้งปัจจัยด้านชีววิทยา และโครงสร้างของวัฒนธรรมแบบชายเป็นใหญ่

☺ ทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมในด้านค่าแรง สถานภาพ บทบาท และการกีดกันความก้าวหน้า โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีของหัวหน้าครอบครัวที่เป็นหญิงไม่มีคู่ ซึ่งถือว่าเป็นตัวชี้วัดความเปราะบางของสถานะทางเศรษฐกิจ

☺ ทำให้สถานะทางเศรษฐกิจของแม่เดี่ยวต้องเผชิญกับความยากจน ไม่มีเงินทุนของตัวเอง ขาดปัจจัยต่างๆ ที่จะทำให้อุปครัวมีคุณภาพชีวิต ทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมด้านสิทธิและโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากร

☺ มีความเปราะบางที่จะเป็นครอบครัวชายขอบ ที่นับว่าเป็นปัญหาที่ควรได้รับการดูแล และแก้ไข เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความรุนแรงมากขึ้น จนเป็นการเพิ่มปัญหาในรูปแบบอื่นๆ ได้

กระบวนการทำให้เป็นชายขอบ (ต่อ)

2. การตีป้ายให้มีลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่ง ในแง่ลบ (Labeling)

☀️ แม่เดี่ยวที่ไม่ผ่านการสมรสอย่างมีแบบแผน เนื่องจากความประพฤติ หรือการปฏิบัติขัดกับหลักบรรทัดฐานของสังคม

☀️ สะท้อนให้เห็นถึงการที่หญิงชายมีเพศสัมพันธ์โดยขาดความรับผิดชอบ ขัดกับกรอบเรื่องเพศอันดีงามของไทย และผู้หญิงพึงปฏิบัติตามบรรทัดฐานของสังคม

☀️ ทำให้แม่เดี่ยวต้องเผชิญกับอคติจากสังคมต่างๆ เช่น การมีรอยมลทิน มีความแตกต่าง มีความผิดพลาดในการใช้ชีวิต ฯลฯ

3. เป็นชายขอบโดยการถูกกีดกัน ลดอำนาจ

☀️ เพราะต้องทำงานด้วย เลี้ยงลูกด้วย ทำให้ทำงานได้ไม่เต็มที่ จึงให้ออกจากงาน เข้าสู่การเป็นชายขอบจากการเบียดขับออกจากระบบ

ความไม่เป็นธรรมทางสังคม

☀️ ครอบครัวแม่เดี่ยวที่ประสบกับความยากจน จะไม่ได้รับความเป็นธรรม ตามที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้ เช่น มาตรา 30 ระบุว่าบุคคลต้องเสมอภาคกันตามกฎหมาย ไม่ว่าจะเป็นเพศ อายุ สถานะทางเศรษฐกิจ

☀️ ไม่สามารถเข้าถึงสิทธิและสวัสดิการต่างๆ จากโครงการพัฒนาของภาครัฐ ที่จะช่วยเสริมสร้างความมั่นคงให้กับครอบครัว เช่น โครงการบ้านเอื้ออาทร โครงการสินเชื่อที่อยู่อาศัย โครงการกู้ยืมเงินของธนาคารออมสิน หรือธนาคารอาคารสงเคราะห์ ฯลฯ ขณะที่โครงการสุขภาพถ้วนหน้า โครงการกู้ยืมทุนการศึกษา โครงการด้านอาชีพ โครงการด้านการมีส่วนร่วม พบว่ากลุ่มแม่เดี่ยวยังมีโอกาสในการเข้าถึง แต่ส่วนใหญ่ยังคงเข้าถึงสิทธิประโยชน์ด้านนี้ได้อย่างจำกัด

ข้อเสนอแนะ

☺ หน่วยงานส่วนกลางควรจัดให้มีการสำรวจในระดับชาติเรื่องครอบครัว พ่อเดี่ยว-แม่เดี่ยว เพื่อให้ทราบถึงจำนวน รูปแบบของการเป็นครอบครัว เช่น พ่อเดี่ยว แม่เดี่ยว และความต้องการช่วยเหลือสนับสนุน

☺ หน่วยงานภาครัฐ เอกชน และภาคประชาสังคม ควรตระหนักถึงความไม่เท่าเทียมของชาย-หญิงในตลาดแรงงาน พร้อมทั้งส่งเสริมอาชีพสำหรับ แม่เดี่ยวให้สามารถทำหน้าที่แม่และทำงานนอกบ้านได้อย่างสมดุล

☺ สำนักกิจการสตรีและครอบครัว (สค.) ควรสร้างความตระหนักรู้ในการลดทัศนคติของสังคมที่มองว่ากลุ่มครอบครัวเดี่ยวโดยเฉพาะกลุ่มแม่เดี่ยว ว่าเป็นความแตกต่าง มีความผิดพลาดในการใช้ชีวิตคู่ เพื่อสร้างการรับรู้ที่ ถูกต้องแก่สังคม

สวัสดิ์

และ

พบกันใหม่ค่ะ